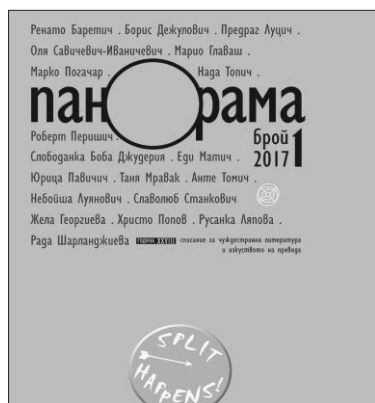

Книжовен преглед

ЛИТЕРАТУРНИЯТ СПЛИТ

Тематичен брой на списание „Панорама“
(2017, № 1, ISSN: 0205-0012, 298 с.)

В своя първи брой от 2017 г. списание „Панорама“ за пореден път предложи на българската читателска публика среща със съвременната хърватска литература – този път тематичният подбор е посветен на творчеството на хърватските писатели от гр. Сплит. Появата на този брой, подкрепен от литературната мрежа „Традуки“ и ориентиран към регионалната литература, е плод не само на професионален интерес или издателска стратегия, но и доказателство за тясното сътрудничество между българския преводач и хърватските литературни дейци. Подборът отразява отчетливото възраждане на регионалната литература, нейната тематика и поетически специфики. Екипът преводачи Жела Георгиева, Христо Попов, Рада Шарланджиева и Русанка Ляпова е избрал текстове, представящи различни жанрове: авторска колонка, разказ, кратка проза, роман и лирика. Целта на

селектираните автори и произведения е да очертае моментната картина на съвременния литературен живот в Сплитския регион. Съставителският екип е приел предложението от хърватска страна тематичен наслов „Split Happens!“, местна парафраза на американския израз *shit happens*, конотиращ не само специфичното отношение към града, но и отразяващ една регионална литературна специфика – хумористичния дискурс. Този поглед към Сплит съвместява едновременно и иронична перспектива към съвременната културна ситуация, и усещането за свързаност с града и неговата култура.

В панорамата са включени петнайсет автори, чиито произведения са избрани от преводачите, като един от тях е препоръчан от сплитските им колеги. За разлика от публикуването през 1996 г. подбор, който се подчинява на критерия за представителност на авторите спрямо процесите в съвременната хърватска литература, изборът на преводачите в това издание е ориентиран към мозаечно представяне на регионалната литература. Предвид разбирането за тази литература като литература със специфична тематика, изговорена на специфичен език и отразяваща типични манталитетни нагласи и поглед към действителността, панорамата като цяло отговаря на това мислене на регионалното, като включва преводи на автори не само по един или друг начин свързани със сплитския литературен живот, но и автори, чийто език отразява разнообразието от езикови идиомы на града,

включително регионалния диалект.

Сполучливо решение на съставителите е да поставят в началото на „сплитската“ панорама интервю на Р. Шарланджиева с писателя и журналист Ренато Баретич, който представя културата на града и очертава неговия литературен профил. Интервюто изяснява спецификите на „сплитското“ писане, възприемано като „неканонично“ и независимо, обобщено от Баретич с репликата: „Не ми пука, аз си пиша моето.“ Въпреки изразеното от Баретич себевъзприемане на сплитските автори в контекста на алтернативната култура, факт е, че някои от включените в панорамата творци вече са постигнали определен статус в съвременната национална литература. Техните творби влизат в полезрението на литературната наука и като жанрови тенденции (А. Томич, О. Савичевич-Иванчевич), и като поетически специфики. Специално място в интервюто е отделено и на културната проява, фестивала на устното разказване „Причигин“, запазената марка на литературния Сплит.

Представяйки разнородни и като значимост, и като жанрова ориентация автори, съставителите очевидно желаят да разчупят разбирането за литературна панорама. В селекцията намират място Борис Дежулович, Предраг Луцич, Оля Савичевич-Иванчевич, Марио Главаш, Марко Погачар, Нада Топич, Роберт Перишич, Слободанка Боба Джудерия, Еди Матич, Ренато Баретич, Юрица Павичич, Тания Мравак, Анте Томич, Небойша Луянович и сърбинът Славолуб Станкович. Интерес представляват и биографичните бележки, придружаващи текстовете, някои от които надхвърлят обичайния модел на презентация и включват преводаческата рецептивна гледна точка.

За разлика от панорамата от 1996 г. в този брой отсъства драматургията, но е включена актуалната авторска колонка от периодичния печат. Писателят-журналист е типично явление в контекста на последните десетилетия и подборът отговаря на тази тенденция в хърватското литера-

турно поле. Общ знаменател на голяма част от представените писатели е тяхната публицистична активност в регионалната или национална периодика. Това впечатление се затвърждава и от специално отреденото внимание в откриващото броя интервю на станалия емблематичен сплитски вестник „Ферал трибюн“, който в средата на 90-те се отъждествява с изразяването на свободна позиция. Нетенденциозността на изданието, отказът от вписване в прекалено идеологизирания публицистичен и литературен дискурс, изразител на доминиращите културно-политически тенденции през периода, са причините за възприемането му като алтернативна медия. Неговата роля в културния контекст на 90-те е посочена в не едно научно изследване на литературните явления от периода.

В раздела *Публицистика* съставителите поместват избрани текстове на Борис Дежулович в превод на Р. Ляпова, превела и издадения в България през 2016 г. негов роман „Майната им на хилядата динара“ (2005). В подбора попадат и други писатели-колумнисти. Освен Дежулович, свои вестникарски колонки списват А. Томич („Ютарни лист“) и Ю. Павичич („Свободна Далмация“, „Неделна Далмация“, „Виенац“, „Зарез“, „Ютарни лист“). Своя рубрика във в. „Свободна Далмация“ има О. Савичевич-Иванчевич, а Сл. Боба Джудерия – в сплитския електронен портал „e-ćakule“. Включването в селекцията на писателка-блогърка е симптоматично за съвременната тенденция към взаимопроникване на литература и медии. Едновременно с това нейните разкази се отъждествяват и с новата вълна в хърватското женско писане. Въпреки че сплитското женско творчество не е обособено, а е вписано в избраната структурна матрица на броя, може да се разпознае желание от страна на съставителите да запознаят българската публика с женските гласове в регионалната литература. Изборът е разнопосочен и варира от представителка на т. нар. „женски“ жанрове до писателки и

поетеси с местна и национална литературна значимост.

Трябва да отбележа и отново доказан талант в областта на стихотворния превод на нашия утвърден преводач Христо Попов. Преводите на поезия от Предраг Лулич, Марио Главаш и Марко Погачар потвърждават не само усета му към пулсиращия език на съвременето, но и уменията да „въвлече“ българския читател в поетическия свят на новото поколение поети. Така освен познатия алтернативен творец Лулич в подбора намират място представители на по-младата генерация като Главаш и Погачар. Женската поезия в броя отбелязва и завръщането на Р. Ляпова към превода на поетически текстове. Женското авторско присъствие – Оля Савичевич-Иванчевич, Надя Топич, Таня Мравак и Слободанка Боба Джудерия – вероятно е резултат от преводаческия афинитет на Ляпова.

Представените поети са с различен статут от гледна точка на тяхната значимост в хърватския литературен контекст. Авторка като Оля Савичевич-Иванчевич например се радва на стабилна литературно-критическа рецепция. Заедно с Анте Томич тя е най-позната на българската читателска аудитория. Известна предимно с романа си „Адио, каубой“ в превод на Р. Ляпова, до този момент тя присъства с поетически текстове на страниците на българската специализирана периодика с един превод от Ганчо Савов за „Литературен вестник“ от 2009 г. („Посвещение“ в бр. 18, с. 14), а под псевдонима Сашка Ройц – с четири преведени творби в първия брой на сп. „Страници“ от 2010 г. („огледалото с голата сашка“, „видението на Лоренцо Б. капитан на далечно плаване“, „момиченцето което дърпат“, „корабната кабина“ – прев. Св. Джерманович). Поезията на Савичевич-Иванчевич я вписва в представата за поет на града, за което свидетелстват публикуваните стихотворения от сборниците „Домашни правила“ (2007) и „Мамасафари“ (2012). Специфично преживяване на Сплит се разпознава и в стихотво-

ренията на Нада Топич от сборника „Светецът на фериботното пристанище“ (2005). Най-функционални обаче за представяне на „сплитския“ поглед към собствения град са подобрите творби на Предраг Лулич и Марио Главаш. За разлика от тях в стихотворенията на Погачар Загреб става основно екзистенциално пространство, въпреки че образът му е съотнесен в „Хубаво е“ с далматинското родно.

„Сплитската“ проза е обединена в панорамата както на жанрово ниво – разказ и кратка проза (изключения прави единствено откъсът от романа на Р. Баретич „Хотел Грант“, тъй като фрагментите от „дневника“ на Н. Луянович се вписват в модела на краткия разказ), така и от начина на изображение на действителността. Разпознават се характерните реалистично-иронични или хумористични картини на социума, с които се свързват редица от представените имена. Въпреки ориентираността към изобразяване на градското всекидневие в значителна част от текстовете, не всички творби са фокусирани върху Сплит. Изборът на съставителите вероятно е насочен към създаване на по-цялостна представа за творчеството на отделните автори или цели да представи литературата на Сплит като специфична гледна точка към действителността.

Трябва да отбележа, че подборът на Ж. Георгиева, Р. Шарланджиева и Р. Ляпова създава у читателя впечатление за стилова кореспонденция на преведените текстове. В диапазона от ирония до анекдотичен тип хумор сплитските разказвачи формират стабилна представа за „сплитското“ писане, като за някои автори несъмнено се отнася определението на Баретич „гениални зевзеци“. Тъй като тази представа в българското читателско съзнание се свързва предимно с романите на Анте Томич, похвална е амбицията за нейното разширяване например чрез текстовете на Роберт Перишич „Hard Boiled“ или „Любовникът“, „Четничка“ на Джудерия и др. Що се отнася до българската рецепция на едно от много популярните имена в Хърватия, Роберт Перишич, преводите

на Ж. Георгиева дават възможност за „уплътняване“ на неговия авторски почерк в читателското съзнание, свързан с романа му „Наш човек на мястото на събитието“ (българско издание 2010 г., превод Р. Ляпова). Без да се впускам в задълбочен коментар на достоинствата на отделните текстове, ще отбележа приноса на изданието за рецепцията на един типичен сплитски автор като Юрица Павичич. Преводът на Р. Шарланджиева на разказа „Пътен патрул“ (от едноименния сборник от 2008 г.) определено допълва една съвсем бегла представа, формирана от публикуваното в сп. „Факел“ през 2001 г. есе „Кръст и трибагреник“ или от сюжета на представления в България филм „Свидетели“ със сценарий по мотиви от книгата „Гипсови овце“ (1998) на Павичич. За съжаление или за късмет киното като медия оказва влияние върху рецепцията на даден автор – констатация, валидна за автори като Томич и Павичич и в български контекст. В този смисъл включването им в подбора с непознати текстове е определено в полза на изграждането на адекватен литературен образ. Най-младата генерация писатели в съвременния сплитски литературен живот е представена посредством абсолютно различните творчески почерци на Таня Мравак и Небойша Луянович. Изборът на Мравак се вписва в представата за женското творчество, докато текстът на Луянович кореспондира с кратката проза на Е. Матич в изговарянето на „сплитския“ поглед към света извън пространството, припознавано като свое.

Необичайно за замисъла на тематичния подбор е включването на откъс от текст на сръбски автор – Славолуб Станкович. Съставителите обясняват тази поява с желанието на хърватската страна да бъде представен и „прочит отвън за града и неговия дух“ (с. 4). Безспорно поместеният текст се вписва в идеята за преживяването на града през личната история в контекста на популяризиращия дискурс на (юго)разделението, като повествованието реконструира града в различни историко-времеви

плоскости. Заложената в заглавието („Split” – to split) идея за разделението отпраща към двойствено битувашката представа за Сплит в сръбското съзнание: като наш – по време на федеративната държава – и като чужд – в съвременната представа. Доколко обаче предложеният текст отразява „духа“ на Сплит, е невъзможно да се определи, тъй като повествованието насладва редица други теми и проблеми. Като вероятно обяснение за това включване може да се предложи многократно манифестираният дух на свободомислие на сплитските автори и да се възприеме като отражение на едно надидеологическо и наднационалистическо мислене. Впрочем, именно с идеологизираното мислене се заиграва и Сл. Боба Джудерия в разказа „Четничка“.

Накрая искам да обърна внимание на качествата на преводите на избраната художествена проза, които за пореден път доказват, че в момента българската публика има щастието да разчита на наистина „класни“ преводачи като Р. Шарланджиева, Ж. Георгиева и Р. Ляпова. В техните брилянтни интерпретации оживяват оригиналите, често употребяващи местния диалект или жаргонния идиом. Езикът на преводачите безпрепятствено „води“ българския читател в непознатия свят на художествените текстове. Пълноценното възприемане е улеснено не само чрез употребата на сходни езикови кодове, но и чрез привличащото интереса представяне на всеки автор, в което често се отразява и персоналният преводачески прочит.

„Сплитската“ панорама допълва литературната култура на читателската аудитория, предлагайки друг тип четене на хърватската литература. Разширяването на читателския кръгзор с непознати и очевидно некомуерсиални текстове определено заслужава признание и похвала.

ЕЛЕНА ДАРАДАНОВА
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“
✉ elidaradanova@yahoo.co.uk